

Eikenprocessierups in 1987 bijna een beschermde soort

Joke Fransen PD: omvang van werkelijke overlast is niet bekend

Het EPR seizoen staat weer voor de deur. Dit is het eerste seizoen dat de eikenprocessierups in alle provincies is doorgedrongen. Boomzorg leek dit de juiste aanleiding voor een interview met Joke Fransen van de Plantenziektkundige Dienst in Wageningen. Zij beheert het Aanspreekpunt Eikenprocessierups binnen de PD en fungeert daarmee als een spin in het web op gebied van beheer en bestrijding van EPR.

Auteur: Hein van Iersel

Zoals iedereen wel weet, zorgt eikenprocessierups sinds 1987 voor overlast in Brabant. Wat de meeste mensen niet weten is dat eikenprocessierups waarschijnlijk altijd al aanwezig is geweest in Nederland en daarmee gewoon een inheemse soort is. Er zijn krantenberichten bekend uit 1957, maar ook uit de negentiende eeuw waar melding wordt gemaakt van overlast van de rups. Bij de (her)ontdekking van het beest in 1987 was men daarom in eerste instantie geneigd om de rups op een lijst met beschermde dieren te plaatsen. Dat is gelukkig niet gebeurd en de rest is inmiddels geschiedenis. Eikenprocessierups is uitgegroeid tot de meest serieuze boomziekte waar we op dit moment mee te maken hebben. Boomziekte is overigens een slechte benaming. De rupsen kunnen een eik weliswaar kaalvreten, maar daar heeft de boom in de praktijk nooit last van. Wie er wel last van hebben zijn de mensen en dieren onder de boom. De brandharen zorgen

voor jeuk en irritatie van de huid, benauwdheid en in sommige gevallen voor serieuze allergische reacties.

Overlast

Probleem is dat we geen reële inschatting hebben van de overlast. Entomologe Sylvia Hellingman heeft ooit een schatting gemaakt van de schade, maar dat betrof een schatting op basis van een aantal theoretische aannames. In de praktijk is nooit goed onderzocht hoeveel mensen in aanraking komen met de rups of hoeveel ziekte- of ziekenhuisdagen dit kost. Op initiatief van GG & GD Noord-Brabant is in 2009 een onderzoekje gedaan onder alle GGD-instellingen. Daaruit bleek dat bij de 13 van de 28 GGD instellingen in totaal 64 meldingen zijn binngekomen die betrekking hebben op gezondheid gerelateerd aan eikenprocessierups. Globaal de helft daarvan betrof uitingen van bezorgdheid. In datzelfde

onderzoek staat ook een serieuzer cijfer te lezen. De GGD van de regio Gelre-IJssel (omgeving Apeldoorn, Deventer e.o.) heeft een onderzoek gedaan onder de 450 huisartsen in die regio. 139 huisartsen hebben iemand gezien met gezondheidsklachten als gevolg van contact met de rups.

Valt mee

Gebaseerd op bovenstaande cijfers zou je kunnen stellen dat de overlast van eikenprocessierups meevalt. Volgens Joke Fransen moet je de GGD statistieken wel in perspectief plaatsen. In gebieden waar de rups al langer voet aan de grond heeft gekregen, zijn mensen gewend aan omgaan met eikenprocessierups en zullen ze bij overlast of aanraking niet meteen naar een dokter gaan, laat staan dat die melding doorkomt bij de GGD. Daarnaast is het in nieuwe gebieden de vraag of huisartsen in alle gevallen de klachten zullen herkennen.

Op gebied van verspreiding lijkt er wel een redelijk compleet beeld te zijn. De PD voert regelmatig een inventarisatie van de verspreiding uit onder alle Nederlandse gemeentes. Deze kaart die in dit artikel is afgedrukt laat zien dat met name in het oosten en zuiden de rups massaal aanwezig is. In het westen en noorden is de aanwezigheid en de overlast nog beperkt. Ook dit beeld wil Franssen graag nuanceren. "Je moet het beest ook wel willen zien. Wij weten achteraf dat het dier al zeker drie jaar op plekken in Amsterdam zat, voordat het werd opgemerkt.

Natuurlijke vijanden

Fransen: "De eikenprocessierups heeft een zeer specifieke populatiedynamiek. Nadat de vlinders een nieuw gebied hebben gekoloniseerd, kan het een aantal jaren duren voordat de populatie toeneemt. Uiteindelijk kan sprake zijn van een gigantische uitbraak waarbij grote aantallen eiken in een gebied kunnen worden kaalgevreten. Dan pas komen de natuurlijke vijanden in grote getale voor en stort de populatie binnen twee seizoenen geheel in. Daarnaast is er met eikenprocessierups in heel Europa iets bijzonders aan de hand. In veel gebieden neemt de overlast toe. In Nederland heeft men te maken met een specifieke situatie van een continue toename van de aantallen en de verspreiding. Een aantal oorzaken durft Franssen wel aan te wijzen, maar de precieze reden dat de overlast zo lang aanhoudt, zou nader onderzocht moeten wor-

den. Nederland heeft de laatste tientallen jaren massaal eiken aangeplant in de openbare ruimte en lang verbindingswegen. Eiken zijn bekend om hun rijkdom aan insecten die kunnen voorkomen en daardoor waardevol voor de biodiversiteit. Het zijn juist deze bomen met stammen die direct door de zon worden beschenen, die aantrekkelijk zijn voor de rups. Koude winters, zoals we die nu twee keer gehad zijn totaal niet van belang. Eikenprocessierups komt bijvoorbeeld ook voor in Oostenrijk en Zwitserland waar de winters nog veel kouder zijn. Voor een goede ontwikkeling van de rups is een warme zomer nodig en die hebben we de afgelopen jaren voldoende gehad. Uit onderzoek aan natuurlijke vijanden in akkerlanden, is gebleken dat de aanwezigheid van bloeiende kruiden rovers en parasitaire sluipwespen kan stimuleren. Vergelijkbaar zouden kruidenlagen onder eiken een gunstig effect kunnen hebben. Dat geeft predatoren van de rups meer kans zich voort te planten en weg te schuilen. Veel van de sluipwespen die azen op eikenprocessierups hebben daarnaast bloemennectar nodig voor hun ontwikkeling. "Beginnende gemeentes" op gebied van EPR wil Franssen wel een tip meegeven. De populatie rupsen bouwt zich over een aantal jaren op. In het begin zitten er een paar nesten en zal geen overlast gemeld worden. Als er niet beheerd wordt, zal de populatie in enkele jaren explosief kunnen uitbreiden en tot forse overlast voor de burger leiden. Het is dan ook belangrijk om de eiken goed in de gaten te houden en bij te houden waar en hoeveel nesten voorkomen en welke beheersmaatregelen genomen worden. Ook controle van de bomen op oude nesten in het najaar is belangrijk, net als het gebruik van feromoonvallen om informatie te krijgen over de aantallen mannelijke vlinders.

Expertgroep

Joke Franssen is binnen de Plantenziektkundige Dienst als professional betrokken bij het bundelen van de kennis over eikenprocessierups en coördineert het Aanspreekpunt Eikenprocessierups. Dit aanspreekpunt is opgericht in opdracht van de Directie Natuur, Landschap en Platteland van het Ministerie LNV om ontwikkelingen rondom EPR te volgen. Tot de werkzaamheden van het Aanspreekpunt Eikenprocessierups behoren, onder andere, het beheer van de website www.minlnv.nl/eikenprocessierups <<http://www.minlnv.nl/eikenprocessierups>>, het beantwoorden van vragen over dit onderwerp, internationale contacten met onderzoekers op dit gebied

De eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) is de rups van een nachtvlinder die algemeen voorkomt in België, en Nederland. De soort is in het bezit van voor de mens en dier irriterende brandharen. De eitjes van de rups komen uit in het voorjaar, zodra de eerste jonge eikenbladeren tevoorschijn komen. De processierups zit vooral aan de zonnige zuidkant van de eikenstammen in eikenlanen. De nesten bestaan uit een dicht spinsel van vervellingshuidjes, met (brand)haren en uitwerpselen. Bestrijding kan door bespuiten in het voorjaar met chemische of biologische middelen, waarbij het biologische middel *Bacillus thuringiensis* 'Aizawa' populair is. Dit middel is door Bayer gepatenteerd en als Xentari op de markt gebracht. Een tweede stam van *Bacillus thuringiensis* is Kurstaki. Ook deze bacteriestam wordt incidenteel gebruikt tegen EPR. Later in de zomer kan de overlast bestreden worden door het wegzuigen van nesten. In de markt zijn hier inmiddels een groot aantal zeer geavanceerde apparaten voor ontwikkeld, zoals de Epruhit en de Parasite hit.

en het voorzitterschap van de Expertgroep. In de Expertgroep Eikenprocessierups werken rijksdiensten, provincies, de GGD, gemeenten samen aan kennisopbouw over het voorkomen en de beheersing van het beest. De Leidraad Beheersing Eikenprocessierups wordt door de Expertgroep opgesteld en regelmatig geactualiseerd. Dit document dient veel gemeenten tot steun bij het opstellen van hun plan van aanpak voor beheersing van EPR.